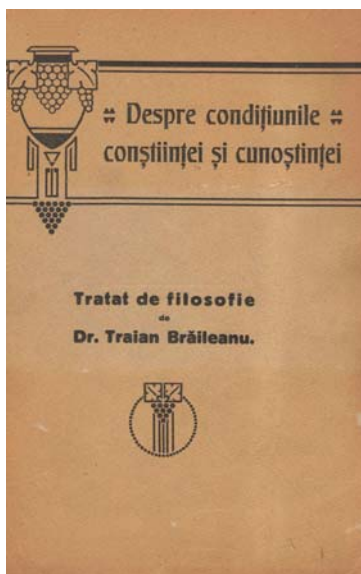

RESTITUIRI

TRAIAN BRĂILEANU

DESPRE CONDIȚIUNILE CONȘTIINȚEI ȘI CUNOȘȚINȚEI

Coperta primei ediții a cărții lui Traian Brăileanu,
Despre condițiunile conștiinței și cunoștinței (1912)
– facsimil –

PREFAȚĂ (la ediția întâia, 1912)

Problema principală a filosofiei este stabilirea „principiului absolut”, a cauzei productive.

Dar lumea fenomenelor și lumea transcendentă a forțelor n’au putut fi legate întreolaltă printr’o verigă solidă a rațiunii. Lanțul argumentelor rămâne rupt și toate încercările de a făuri o continuitate au fost zadarnice. Filosofii numai prin salturi mortale ale gândirii au reușit să treacă prăpastia ce desparte aceste două lumi și să dea sistemelor lor aparența unității.

Acest punct de slăbiciune a fost descoperit lesne de către reprezentanții științelor exacte, cari, mulțumindu-se cu cercetarea și sistematizarea fenomenelor, au negat în mod definitiv puțința de a trece cu mijloacele rațiunii hotarele lumii fenomenale. Această negațiune cuprinde în sine în mod logic și nevalabilitatea oricărei etice întemeiate pe pozițiunea unei lumi transcendente.

Filosofia speculativă a dărâmat, ce e drept, clădirea primitivă a metafizicii religioase, dar, în schimb, a făcut eforturi uriașe pentru a o înlocui prin sisteme unitare.

Reprezentanții științelor exacte încearcă să răpească omenirii atât religia cât și filosofia, dându-i în locul lor ipoteze cari se schimbă neîncetat, dar și mașini tot mai perfecte. [V]

Materialismul și pozitivismul vor să așeze știința exactă pe tronul religiunii și al filosofiei speculative, afirmând existența forței productive în lumea fenomenelor.

Omnipotența materiei este crezul moniștilor. Dar această teorie este un împrumut, făcut inconștient, la metafizica religioasă și cea speculativă. Căci, materia autoprodusivă este tot atât de problematică ca și zeitatea religiei sau principiul absolut al filosofiei speculative. Explicarea producției prin materie, afirmațiunea că „materia poate produce din propria sa putere”, este o ipoteză devenită dogmă, dar ea nu poate fi nicicând dovedită prin argumente raționale.

Științele exacte profită, se înțelege, foarte mult din faptul că procedează la toate cercetările în lumea fenomenelor ca și cum materia (dată ca fenomen) ar fi auto-productivă. Pentru perfecționarea diferitelor aparate, această ipoteză este de un folos netăgăduit, și tot „progresul” secolului din urmă se datorește în mare parte credinței în omnipotența materiei.

Nu e deci mirare că ipoteza a devenit pentru mulți oameni dogmă inatacabilă și că admiratorii orbi ai așa-zisului progres s’au grăbit a ridica altare zeității care face mașini atât de complicate și folositoare, în primul rând mașina organismului omenesc.

Religia, vechea dușmană a filosofiei speculative, a găsit momentul binevenit pentru a deschide din nou lupta în contra filosofiei în general, arătând că noua doctrină este o consecință logică a teoriilor filosofice¹. [VI] Iar publicul mare a confundat noua învățătură cu adevărata filosofie, înșelat fiind prin numirea de filosofi pe care au adoptat-o propagatorii materialismului.

Această confuziune regretabilă se datorește faptului că filosofia speculativă nu s’a bucurat și nu se bucură nici astăzi de simpatia și înțelesul marelui mulțimi. Filosofia renunță la un raport direct cu nevoile vieții zilnice și caută să stabilească, în mod abstract, legile universale, fără privire la tradițiile și credințele indivizilor sau popoarelor. S’ar putea zice că filosofia este sinteza legilor universale în intelectul un singur individ. Rezultatele unui sistem filosofic pot fi vulgarizate și pot fi aplicate pentru trebuințele vieții sociale; prin vulgarizare și aplicare ele pierd însă caracterul lor universal și trebuie să se adapteze unor interese concrete, suferind modificări în lupta ce trebuie să o înceapă împotriva puterilor dominante².

¹ Renașterea filosofiei religioase, a Thomismului, și încercările de clericalizare a școalelor ce se observă mai cu seamă în Austria și Germania, este reacțiunea în contra concluziunilor îndrăznețe ale științelor exacte.

² Dușmănia între religie și filosofie se explică în parte din teama reprezentanților religiei că spiritul critic al filosofiei ar putea pătrunde în masele mari, deci ar putea turbura liniștea sufletească a

Filosofia pură poartă timbrul desinteresului desăvârșit cu privire la trebuințele zilnice momentane. Ea caută să [VII] găsească adevărul numai în temeiul unor principii fundamentale, a căror evidență e neîndoelnică. Și tocmai această lipsă de interes constituie marea valoare a filosofiei, doctrinele ei devenind un criteriu obiectiv pentru formele fluctuante ale vieții.

Filosofia este știința primă sau, în înțelesul strict al cuvântului, unica știință. Definiția filosofiei va fi deci aceeași ca și a noțiunii științei. E numai un obicei, izvorât din specializarea ramurilor acestei științe prime, de a numi și ramurile ei științe aparte, întrucât principiile fundamentale ale acestor „doctrine” sunt luate din filosofia pură.

Dar avem astăzi și o mulțime de „științe”, cari sunt numai o compilație sistematică de „cunoștințe”. Pentru a arăta îndreptățirea de a se numi astfel, aceste doctrine au căutat să se sprijine pe principii universale, filosofice, așa încât nu numai că avem un număr mare de științe, ci și mai multe filosofii, d. e. „filosofia istoriei”, „filosofia dreptului” etc.

Semnul caracteristic al unei științe și, deci, al filosofiei este universalitatea principiilor. Filosofia nu se oprește la constatarea și descrierea fenomenelor și a relațiilor lor întreolaltă, ci caută să găsească legile cari determină esența și acțiunea fenomenelor.

Împărțirea filosofiei în metafizică, logică, psihologie și etică nu e corectă, căci logica, psihologia și etica nu sunt coordonate metafizicei, ci sau îi sunt subordonate sau sunt cu ea identice. Subordonate metafizicei sunt ele în filosofia lui Aristoteles, identică cu etica este metafizica în filosofia lui Plato, identică cu logica în filosofia lui Hegel, identică cu psihologia în filosofia lui Schopenhauer. Metafizica este „prima filosofie”, cum o numește [VIII] Aristoteles. Logica, psihologia și etica, în cazul când sunt identice cu metafizica, sunt numai „doctrine”, adică științe complementare.

Reflexiunea că omul cuprinde cu rațiunea sa legile universale, deci că numai studiul activității intelectuale a omului ne poate face a cunoaște acele legi, a ridicat logica, psihologia și etica la rangul înalt ce-l ocupă între celelalte discipline.

Raportul acestor doctrine față de metafizică și posibilitatea identificării metafizicei cu una din ele depinde de deslegarea ce se dă problemei dualismului, a deosebirii între subiect și obiect. Îndată ce începe reflexiunea intelectului asupra universului, se naște întrebarea, dacă există legi absolute, obiective, independente de modul apercipțiunii subiectului. Este subiectul pentru sine însuși obiect ca și lumea exterioară, sau reprezintă subiectul o treaptă mai înaltă în șirul nexului causal care ne duce spre găsirea cauzei finale, a absolutului?

păstorii și – privilegiile clerului. Teama este neîntemeiată, deoarece nici un sistem filosofic individual nu poate înlocui complexul de credințe, tradiții etc. pe care se razimă sistemul religios. Religia poate fi înlocuită numai prin altă religie născând printr’o filosofie.

Nu poate fi deci vorba de o luptă de principii între religie și filosofie, ci numai de simple acte de poliție a unei puteri lumești bine organizate în contra indivizilor cari nu se supuneau sau nu se supun ordinilor date. Urmărirea în amănunte a acestor lupte și, în general, a raportului între filosofie și religie ar intra în sfera unui studiu de sociologie.

În sistemele metafizice, locul ce-l are omul în univers trebuie stabilit în mod neîndoelnic.

Toate metafizicele religioase sunt antropocentrice. Cauza finală este o zeitare extramundană, care a pus pe om domn peste pământ. Omul este deci, în privința psihică, emanațiunea directă a zeității. Din această pozițiune rezultă, ca etică, supunerea omului sub jurisdicțiunea nemijlocită a zeității, care e înzestrată cu cele mai superioare calități morale.

Și geneza eticei creștine trebuie înțeleasă tot în felul că zeitatea e închipuită ca perfecțiune omenească. Inducțiunea făcută prin experiență pentru stabilirea noțiunii zeității dispăre din conștiința omenirii și această inducțiune inconștientă e înlocuită prin revelațiune. [IX]

Metafizica speculativă însă trebuie să năzuiască a pătrunde până la cauza finală printr-o argumentație rațională și desbrăcată de credințe și tradițiuni. Ea poate fi antropocentrică, dar poate și distruge tronul pe care și l-a uzurpat omul în univers – totul depinde de metoda urmată și de principiile fundamentale pe cari se ridică diferitele sisteme.

Deci și etica ce rezultă din diferitele sisteme metafizice speculative nu va fi aceeași. Omul poate ocupa un loc de frunte, dar poate fi și degradat la o simplă mașină. Ajunge să amintim deosebirea enormă, în această privință, între sistemul lui Fichte, pe de o parte, și „Système de la nature” al lui Holbach sau „L’homme machine” al lui La Mettrie, pe de altă parte. La Fichte „Eul” este identic cu Absolutul, la cei doi materialişti francezi omul este o mașină fără voință liberă, un aparat în multe privințe imperfect.

Ca toți oamenii, și filosoful este expus unei influențe puternice a mediului social în care trăește și a tradiției filosofice. Originalitatea filosofului stă în opoziția ce o face împotriva acestei influențe și în adâncirea problemelor cari, în fond, nu se schimbă și nu se pot schimba.

Ca nici o altă știință, filosofia poartă timbrul personalității. În filosofie nu există o evoluție și un progres continuu. În cursul timpurilor se ivesc filosofi ale căror teorii se leagă direct de teorii ivite înainte de secole, fără să iee în considerație teoriile și modificările intermediare. Se poate zice că în toate timpurile au existat reprezentanți și adepți ai tuturor școalelor filosofice. Faptul că o școală filosofică sau alta este tocmai en vogue nu dovedește superioritatea acestei filosofii sau [X] adevărul doctrinelor ei. Reclama sau calitățile stilistice ale unui autor au contribuit adeseori mai mult la răspândirea unei teorii filosofice, decât și adâncimea cugetării și preciziunea argumentării.

Pentru lucrarea de față nu pot reclama o prea mare atenție nici a publicului mare, din cauza forme imperfecte, nici a oamenilor savanți cari, comparându-mă cu uriașii din trecutul și prezentul filosofiei, prea ușor vor găsi că sunt un pigmeu.

Lucrarea mea este numai o încercare de a-mi da mie însumi socoteală asupra unor probleme filosofice a căror deslegare dată de alții îmi pare greșită. [XI]

PARTEA ÎNTÂIA
FUNDAMENTELE UNEI FILOSOFII RAȚIONALE

I. FIXAREA „ELEMENTELOR”

1. Principiul identității

Formula generală pentru principiul identității este: $A = A$ – pentru orice conținut al lui A ; și, cu referire la orice conținut al lui A , formula $A = A$ zice: A este identic cu sine, sau: în A nu s’a petrecut nici o schimbare.

Sau renunțăm la orice discuție asupra principiului identității, sau admitem afirmațiunea, spunând că „principiul identității, formulat prin $A = A$, e valabil pentru orice conținut al lui A ” ne dă dreptul să substituim pentru A un conținut oarecare determinat.

În temeiul acestui drept, putem substitui pentru A : *Tot ce este*; principiul identității trebuie să se dovedească a fi valabil pentru *Tot ce este*.

Substituind pentru A acest conținut determinat, avem $A_s = A_s$; și putem face concluziunea: A fiind A_s este identic cu sine; nici o schimbare n’a avut loc în A_s .

Dacă admitem însă posibilitatea celei mai mici schimbări, principiul identității pentru acest conținut nu mai e valabil în această formă; căci A_s a devenit în mod inevitabil A_r și A_r devine... A_x , sau: dacă admitem în *Tot ce este* posibilitatea unei schimbări, identitatea sa este valabilă numai în forma $A_s = A_r = \dots A_x$ și, prin urmare, nu mai e valabil $A_s = A_s$ – ceea ce este o contradicție.

Pentru a salva evidența principiului identității ne rămân două căi: sau definim existența astfel ca nici o schimbare să nu se [1] poată ivi³ sau trebuie să cercetăm dacă nu e dată chiar în existență posibilitatea ivirii schimbării fără ca ea să anuleze evidența identității cu sine a oricărui conținut al lui A .

Admiterea unei schimbări este identică cu anularea pozițiunii: A_s este totalitatea existenței; A_s poate fi totalitate numai dacă nici o schimbare n’a avut loc; intervenind o schimbare, A_s a devenit A_r ; iar în acest caz: sau A_s dispăre, ceea ce ar însemna că schimbarea n’a fost constatată (1), sau A_r se dovedește a fi parte din A_s (2), sau A_r este efectul cauzei schimbării în totalitate (3).

Dacă schimbarea n’a fost constatată, A_s n’a devenit A_r , ci este numai A_r ca totalitate (1); dacă se constată schimbarea, A_s a devenit A_r , ceea ce înseamnă: se constată că A_s nu este, ci este A_r . A_r , ca ceva ce este, nu poate fi parte din ceva ce nu este, sau totalitatea existenței nu poate fi reprezentată prin o parte din *Tot ce este*, ceea ce ar fi cazul dacă A_r ar fi parte din A_s . Prin urmare, intervenind o schimbare în A_s , A_s devine A_r , care este totalitatea existenței. Prin admiterea schimbării, pozițiunea $A_s = A_s$ este anulată cu desăvârșire (2). Continuitatea

³ Toată filosofia speculativă a fost împinsă să caute „singurul conținut posibil al lui A ”, principiul absolut sau existența reală, care ar fi în stare să garanteze evidența principiului identității prin continuitatea existenței, care ar exclude orice schimbare.

Existenței este garantată numai dacă, intervenind în A_r o schimbare, A_r devine iarăși A_s – și poate deveni numai A_s . Deci condițiunea minimă a evidenței principiului identității pentru *Tot ce este*, admițându-se posibilitatea unei schimbări, este continuitatea existenței, care este cazul numai dacă totalitatea însăși este *cauza și efectul* schimbării ce se petrece în sine; intervenind deci o schimbare în A_s , A_s devine A_r , iar petrecându-se o schimbare în A_r , A_r trebuie să devină A_s (3).

Și avem: identitatea cu sine a *Tot ce este*, înainte de schimbare $A_s = A_s$ (1), anularea identității prin constatarea schimbării $A_s \parallel A_r$ (2), și restabilirea identității prin constatarea schimbării $A_r \parallel A_s$ (3).

Adoptând, deocamdată prin uzurpațiune, „numiri” pentru semnele r și s , vom zice: Ceea ce este este sau reprezentare [2] (r) sau senzație (s); și: fiind reprezentare, ceea ce este este efectul unei schimbări în totalitatea–senzație iar, fiind senzație, este efectul unei schimbări în totalitatea–reprezentare.

2. Cauzalitatea

Rezultă din cele spuse că nu se poate constata *ce este ceea ce este* (dacă este reprezentare sau senzație), decât numai sub condițiunea unei schimbări în ceea ce este, în temeiul căreia zicem d. e. ceea ce este este senzație.

În acest caz însă, continuitatea existenței este anulată și principiul identității se dovedește a fi nevalabil; căci în urma schimbării, ceea ce este este dat ca efect, care nu poate fi identic cu cauza sa; sau: fiind efect, este *nereal*; și suntem nevoiți să admitem că „realitatea” este reprezentarea, care, intervenind schimbarea, se constată a fi senzație.

Continuitatea existenței este garantată și principiul identității valabil dacă, în adevăr, în orice altă schimbare se păstrează această desbinare a *Tot ce este* în reprezentare–cauză și senzație–efect.

Dar, atunci, singura schimbare ce s’ar putut constata este și rămâne $A_r \parallel A_s$; (și ar fi numai o schimbare a numirii, dacă, în aceleași condițiuni, am ajunge la rezultatul $A_s \parallel A_r$).

Căci, dacă admitem o schimbare, ea ar putea privi numai „nerealitatea” (efectul), deci cauza (A_r sau A_s) rămânând stabilită, toate schimbările se vor petrece în efect (A_s sau A_r) și vom avea

(sau și zicem: $A_r \parallel a_s \parallel b_s \parallel c_s \parallel \dots n_s$
 $A_s \parallel a_r \parallel b_r \parallel c_r \parallel \dots n_r$)
 $A_r = A_r$ și
 „produce” a_s , care devine b_s ,
 iar b_s devine c_s etc.

(sau: $A_s = A_s$ și „produce” a_r care devine b_r , iar b_r devine c_r etc).

Dar: se poate constata numai că A_r devine a_s sau b_s sau c_s , iar, odată ce s’ar constatat că A_r a devenit a_s , deci este a_s , A_r nu poate deveni și b_s , decât dacă a_s dispăre cu *desăvârșire* și rămâne numai b_s . Dispărând A_s , trecerea dela a_s la b_s , rămâne neconstată, iar A_r este b_s și nimic mai mult. [3]

Ca totuși să se poată constata această trecere, deci ca să se poată stabili în mod neîndoelnic ce este A_r (sau A_s), pentru a se fixa identitatea „realității” față de „nerealitatea” variabilă, cauza trebuie să judece că este o sumă de efecte, afirmând: „Efectele sunt produsele mele, ale cauzei”.

Sau „Eul care judecă că este” rămâne identic cu sine, este „realitate”, dacă se recunoaște a fi efectul variabil sau o sumă de efecte ale unei cauze, care este în sus și Eul.

Eul care este cauză, este însă identic cu sine numai sub condițiunea evidenței pozițiunii $A_r = A_s$, ceea ce este contrazicere, deoarece Eul, fiind cauză, poate fi sau A_r , sau A_s .

Evidența principiului identității, ca pozițiune a continuității existenței, a reclamat ca o condițiune minimă pentru admiterea, deci constatarea unei schimbări, pozițiunea cauzei, prin care Tot ce este a fost desbinat, în mod inevitabil, în „realitate” și „nerealitate”; iar posibilitatea unei judecăți ce constată o schimbare în „nerealitate” depinde de fixarea „Eului stabil” care judecă, dovedindu-se că numai astfel schimbările în „nerealitate” pot fi „știute”. Numai cauza stabilă și identică cu sine poate avea conștiința schimbărilor în produsele sale.

Năzuind a fixa acea cauză conștientă, am ajuns la pozițiunea Eului, care este A_r sau A_s , dar este identic cu sine numai întrucât A_r poate fi identic cu A_s – adică nicicând.

Ne rămân două căi deschise pentru stabilirea cauzei, ca „realitate”, sau existență continuă, anume: sau să proclamăm pe A_r (sau A_s) cauză conștientă, sau să cercetăm dacă nu există o altă deslegare.

Deși deslegarea dintâiu ne deschide perspective plăcute și ne surâde prin faptul că, substituind pentru A_r (sau A_s) un singur cuvânt (voință, materie, forță, substanță) vom putea explica toate, totuși vom alege calea mai spinoasă a cercetării, dacă și întrucât contrazicerea $A_r = A_s$ ne mai îngăduie a „ști ceva” despre existența noastră și a *Tot ce este*.

3. Timpul și spațiul

Dacă Eu care judec sunt cauza stabilă A_r (sau A_s), deci sunt singura realitate dată ca existență continuă, conștiința mea [4] (care poate fi numai știința produselor mele) este o serie de constatări a schimbărilor în sfera nerealității.

Conștiința cauzei productive poate fi o știință a schimbărilor ce au loc în produsul său, sau o știință a efectului dat ca rezultat al producțiunii sale.

În cazul dintâiu, conștiința producțiunii proprii poate fi terminată sau neterminată, iar fiind neterminată nu se poate constata nicicând efectul (rezultatul producțiunii); în cazul al doilea conștiința s’ar găsi totdeauna înaintea unui fapt împlinit, și negăm că ar putea recunoaște produsul ca fiind al său, dacă n’ar putea constata trecerea dela un efect la altul – deci continuitatea producțiunii proprii.

$$\text{Prin urmare, când cauza fiind} \left\{ \begin{array}{l} A_r \\ \text{sau urmează schimbările} \\ A_s \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} a_s \parallel b_s \parallel \dots n_s, \\ a_r \parallel b_r \parallel \dots n_r, \end{array} \right.$$

se cere ca conștiința să conțină ca minim știința distanței între cauză și efect.

Dar, A_r producând pe a_s și în urmă pe b_s , atunci a_s , ca efect al cauzei A_r (cum și a_r ca efect al cauzei A_s) nu mai există nici chiar ca nerealitate, căci a devenit b_s , care singur este dat ca efect ce este; prin urmare, constatarea trecerii de la un efect la altul reclamă și știința distanței între efecte.

Constatarea distanței între cauză și efect, cât și între efecte, ne dă „noțiunea” timpului, ca știință a cauzei.

Timpul este totdeauna terminat prin constatarea efectului care este și reprezintă conștiința cauzei despre continuitatea schimbărilor.

Ceea ce este, constatat a fi limita timpului, ne dă noțiunea spațiului.

Trecerea continuă a spațiului în timp este noțiunea mișcării, care este expresia timpului în spațiu.

Sau: timpul și spațiul sunt noțiuni de limită (timpul limitează continuitatea existenței în spațiu, iar spațiul limitează continuitatea existenței în timp).

Rezultatul isvorât din cele spuse îl putem formula astfel:

Identitatea a *Tot ce este*, reclamă continuitatea existenței a *Tot ce este*; admiterea unei schimbări în totalitate postulează [5] posibilitatea constatării acestei schimbări, menținând identitatea a *Tot ce este* sau continuitatea existenței; condițiunea minimă pentru menținerea identității existenței s'a adeverit a fi desbinarea totalității în cauza productivă stabilă ca realitate absolută și în fenomene nereale ca producțiuni continue ale cauzei.

Constatarea continuității producțiunii a postulat limitarea continuității prin spațiu și distanțarea produselor (efectelor) în timp.

Deci ceea ce este (se constată a fi) este dat în două dimensiuni: ca mișcare și ca limită a mișcării, ca ceea ce a fost și ca ceea ce este și devine, în mod inevitabil, prin continuitatea mișcării, ceea ce a fost (Fig. 1).

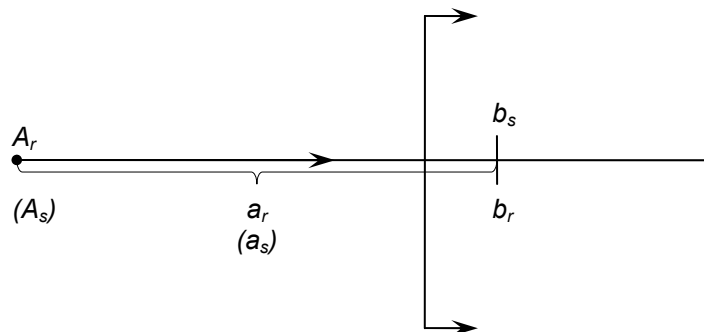

Fig. 1.

Existența ni se prezintă deci ca b_s sau ca b_r și zicem: e s t e b_s , sau este b_r .

Dar b_s (b_r) este rezultatul unei schimbări petrecute în *Tot ce este*, – este produsul cauzei A_r , și putem constata că această cauză a rămas identică cu sine numai în temeiul raportului de succesiune $a_s \parallel b_s$, a_s însă, devenind b_s , a d i s p ă r u t, nu există, ci există numai cauza productivă constatată prin efectul b_s .

Constatarea identității cauzei cere, în mod evident, constatarea continuității producțiunii, sau, cu alte cuvinte, menținerea continuității existenței efectelor. Și zicem: a_s dispăre din spațiu, dar rămâne în timp și rămâne același care a fost în spațiu – deci în d o u ă d i m e n s i u n i.

În general, evidența identității cauzei A_r (A_s) este garantată numai sub condițiunea: [6]

$$\begin{aligned} A_r &= a_s + b_s + c_s + \dots n_s \\ A_s &= a_r + b_r + c_r + \dots n_r \quad (\text{Fig. 2}), \end{aligned}$$

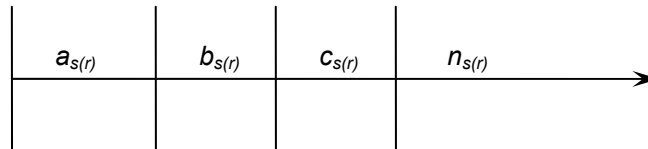

Fig. 2.

din care urmează că, judecata „este n_s ” nu este expresiunea a tot ce este, ci este și a_s și b_s și c_s etc; sau, ceea ce se constată a fi este „o parte” din tot ce a fost.

Și pot zice: E u s u n t o sumă de senzații (sau reprezentări) cari se succed – dându-mi noțiunea timpului, terminat prin fiecare senzație (sau reprezentare), care terminare îmi dă noțiunea dimensiunii a doua, a spațiului.

Urmează deci, că, proclamându-mă pe mine cauză productivă, Eu sunt sau A_r sau A_s și, fiind A_r , constat că produc $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$, iar fiind A_s produc $a_r + b_r + c_r + \dots n_r$, iar identitatea mea depinde de identitatea acestor sume.

Dar: concluziunea „ A_r este $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$ ” nu o poate face nicicând „Eul care este A_r ”, ci această concluziune e făcută de altă conștiință. A_r s’ar putea recunoaște pe sine în suma arătată numai sub condițiunea dacă, intervenind o schimbare în $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$, această sumă ar deveni iarăș A_r , deci sub condițiunea ca orice schimbare în nerealitate să dea ca efect realitatea.

„ A_r este $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$ ” este, prin urmare, valabil numai sub condițiunea continuității producțiunii – a producțiunii infinite și totuși terminate.

Făcând judecata „Eu (A_r) sunt $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$ ”, neg însă continuitatea existenței mele proprii, căci ajungând la constatarea lui n_s am terminat cu producțiunea și nu mai pot fi „cauză productivă” – decât dacă, intervenind o schimbare, Eu devin iarăș A_r . [7]

Și, admițându-se o schimbare în totalitatea care este $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$, constatarea $A_r = A_r$ e posibilă numai prin schimbarea $a_s + b_s + c_s + \dots n_s \parallel A_r$; tot în acest fel, admițându-se o schimbare în totalitatea A_s care este $a_r + b_r + c_r + \dots n_r$, constatarea $A_s = A_s$ e posibilă numai prin schimbarea $a_r + b_r + c_r + \dots n_r \parallel A_s$.

Prin urmare, dacă nu vreau să neg continuitatea existenței mele, trebuie să zic: Eu sunt și A_r și A_s sau:

$$\begin{aligned} A_r &= a_r + b_r + c_r + \dots n_r \\ A_s &= a_s + b_s + c_s + \dots n_s \end{aligned}$$

– Eu fiind A_r , și intervenind o schimbare, constat că sunt cauză prin constatarea producției mele; iar terminând producția mă identific cu ea și urmez a produce.

Dar identificându-mă cu produsul, am săvârșit o contradicție și trebuie să renunț la cunoștința ce sunt Eu care am fost cauză, deoarece este exclus ca Eu produsul să fiu într'adevăr cauză. Din această contradicție pot ieși numai făcând concluziunea: identitatea lui A_s cu A_r , presupunând că A_s este cauza lui A_r și că Eu sunt A_s , este dovadă că atât A_s cât și A_r sunt produse ale unei cauze, care nu este identică cu mine; sau: terminând Eu, cauza A_r , producția mea, am devenit efect (A_s) și sunt nevoit, sau a nega posibilitatea oricărei schimbări, sau, constatând o schimbare, sunt nevoit a o atribui altei cauze. Intervenind de fapt o schimbare, continuitatea existenței mele e anulată și e dată numai sub condițiunea ca efectul cauzei necunoscute să fie identic cu mine.

Trecerea de la A_s la A_r se poate constata deci numai ca „ieșire” din dimensiunea a doua în dimensiunea a treia, deci ca mișcare în spațiul cu trei dimensiuni, deoarece: produsul A_s , care sunt Eu și care e dat în două dimensiuni, rămâne stabil, producția fiind terminată; intervenind o schimbare ea poate fi constatată numai prin distanțarea între mine și produsul nou, care distanțare poate fi dată numai în a treia dimensiune (Fig. 3).

Eu mă regăsesc deci în dimensiunea a treia, dar ca produs al unei cauze care nu este identică cu mine, și știu acumă că producția mea nu este decât o reproducțiune, o copie a efectului unei cauze necunoscute. [8]

Nici A_r , nici A_s nu înfățișează totalitatea sau cauza productivă, care, admițându-se o schimbare în ea, trebuie să fie dată ca producțiune continuă – infinită.

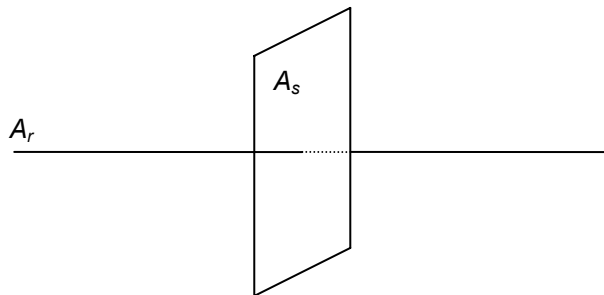

Fig. 3.

Zicând că Eu sunt A_r și sunt cauză productivă, acest lucru e admisibil numai sub condițiunea

$$A_r \parallel a_s \parallel b_s \parallel c_s \parallel \dots \text{ ad infinitum,}$$

de unde rezultă că Eu voiu avea numai conștiința producțiunii, nicicând „știința” produsului.

Pentru a constata „ce sunt eu”, trebuie să anulăm continuitatea producțiunii, – să limităm timpul prin spațiu.

Este clar însă că această anulare trebuie să se petreacă o r i c â n d se constată un efect, – deci e imposibil să scriem

$$A_r \parallel a_s + b_s,$$

dacă producțiunea n'a fost terminată înainte prin judecata $E u \ s u n t \ a_s$; prin acest fapt însă am devenit în mod inevitabil efect, și nu mai pot fi cauză pentru a produce și b_s . Admițând acuma posibilitatea unei schimbări, această schimbare trebuie să fie produsul altei cauze, și numai identificându-mă cu acest produs și proclamându-mă cauză vom putea zice Eu sunt și a_s și b_s – și evident că b_s nu va fi decât reproducțiunea p r i n j u d e c a t a mea a efectului cauzei necunoscute.

Prin urmare, am demonstrat că numai o singură cauză productivă poate să existe, iar Eu sunt efectul acestei cauze. Condițiunea minimă pentru orice judecată a mea este însă construirea continuă a dimensiunii a treia; anume, Eu care constat [9] că „Eu sunt” am fost cauză și „sunt efect” și sunt în două dimensiuni (ca producțiune terminată), iar „fiind” pot judeca că e s t e c e v a, recunoscând că E u care am fost cauză n'am fost decât efectul altei cauze necunoscute deoarece, fiind efect, nu mai pot produce și, ivindu-se o schimbare, ea se datorește altei cauze, iar judecând Eu că „este acest efect”, am construit dimensiunea a treia, prin care fapt m'am identificat cu el și, proclamându-mă cauză, constat că „E u sunt acela ce judecă: este ceva”.

Numirile de „senzație” și „reprezentare” n'au nici un înțeles deosebit pentru sine, ci sunt „noțiuni de limită”, ca și timpul și spațiul. Am fixat numai că: condițiunea minimă pentru constatarea schimbărilor în *Tot ce este*, și pentru constatarea rezultatelor acestor schimbări, este menținerea identității totalității ca producțiune continuă și întreruperea continuității prin judecata „Eului”. Având aceste două dimensiuni, numai o singură judecată este posibilă: „Eu mă produc pe mine = Eu sunt”. Construind dimensiunea a treia, Eu care constat „ce sunt Eu” ca efect al meu (în două dimensiuni), mă distanțez de efectul altei cauze, care nu poate fi Eu, care efect însă este identic cu mine care am fost cauza mea.

4. Spațiul în trei dimensiuni. Corpul

Dacă Eu sunt cauza productivă (totalitatea), am văzut că numai o singură judecată e posibilă: Eu m'am produs pe mine = $A_r \parallel A_s$ și „sunt A_s ”. Cunoscând,

pe baza schimbărilor ce se petrec că și A_r poate fi numai efectul altei cauze, am ajuns la concluziunea: totalitatea nu poate fi cunoscută sub forma unei sume de senzații ($A_s = a_s + b_s + c_s + \dots n_s$), nici sub forma unei sume de reprezentări ($A_r = a_r + b_r + \dots n_r$), căci în acest caz Eul care are conștiința acestei totalități ar trebui să stea afară de ea, ci:

Știința Eului despre totalitate este o serie de constatări a schimbărilor în totalitate, date ca succesiune de senzații și reprezentări cu cari se identifică Eul; sau: Eul, constatând că este A_s și că ceea ce credea că este el, care a fost cauza sa proprie, A_r , este un efect al altei cauze, va zice [10]

Eu sunt (în general) $R + S$,

cu rezerva: R este numai expresia unui S' necunoscut, este numai „reprezentarea mea” și a fost „senzația” (terminarea producției), deci efectul, altei cauze, constat de mine, prin care constatare m'am identificat cu el zicând: Eu am devenit din $A_r \parallel A_s$.

Identitatea „Eului care este (S)” cere în mod evident ca toate schimbările ce se petrec în R să-și găsească expresia în S , fără a știrbi identitatea sa. Dar, cunoscând că R este „parte” din efectele unei cauze necunoscute, vom avea o serie de reprezentări $R_1 \parallel R_2 \parallel R_3$ etc. și S nu va putea rămâne neschimbat, ci va trebui să devină $S_s \parallel S_2, \parallel S_3$ etc.

Cele expuse înainte cuprind deslegarea acestei probleme, anume: R devenind S , $R + S$ este expresia spațiului în trei dimensiuni, prin faptul că S rămâne stabil prin distanțarea sa S' care trebuie să fie dat în două dimensiuni (Fig. 4).

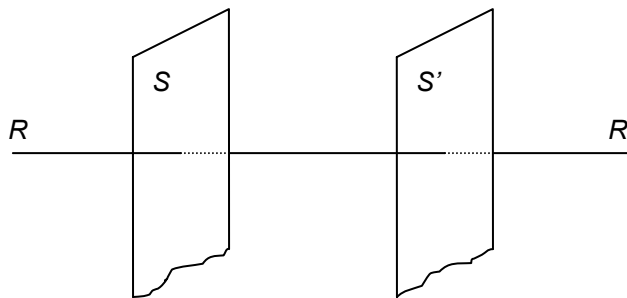

Fig. 4.

Intervenind o schimbare în R , R devine R_1 , S rămâne identic cu sine și totuși poate deveni S_1 dacă construirea dimensiunii a treia este dată ca continuitate, fără să fie cândva terminată – iar S_1 este terminarea acestei continuități în judecata „cauzei” care a produs pe S' (în judecata altui „Eu” care „s'a produs pe sine” devenind S').

Pentru Eul care constată schimbările în R (deci $R_1 \parallel R_2$ etc.), S rămâne invariabil (este continuitate) prin faptul că se distanțează de S' și recunoaște că $R_1 \parallel R_2$ etc. este numai „istorisirea” schimbărilor petrecute în S' . Constatând aceste schimbări, S devine [11] S_1, S_2 etc., cari schimbări, date fiind ca continuitate, deci neterminate, nu pot fi constatate de „Eul propriu” care se crede a fi S stabil și invariabil.

În acelaș mod, dacă schimbările se petrec în S , $R + S$ este expresia spațiului în trei dimensiuni și continuitatea Eului este dată ca distanțare a lui R de R' (Fig. 5),

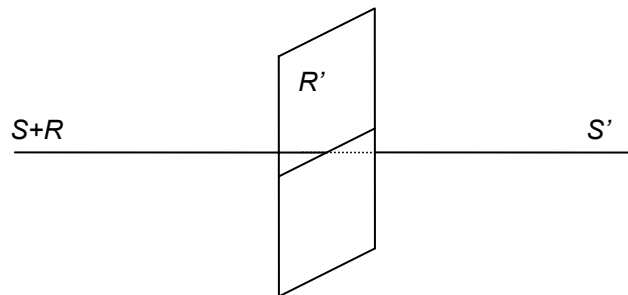

Fig. 5.

iar S_1, S_2, S_3 , devin expresiile schimbărilor în R' , care este efectul unei cauze S' ; S_1, S_2, S_3 sunt istorisirea schimbărilor în R' . Constatând aceste schimbări, R devine R_1, R_2, R_3 , dar se crede a fi R stabil și invariabil.

De unde urmează: prin posibilitatea construcției dimensiunii a treia „Eul” se separă de Univers și se identifică cu o sumă stabilă de reprezentări și senzații; schimbările în această sumă fiind date ca continuitate, ele nu pot fi constatate de Eul însuși, care poate constata numai schimbările ce se petrec în afară – în spațiul cu trei dimensiuni (Fig. 6). [12]

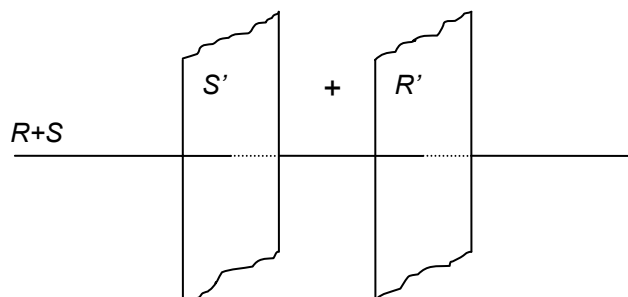

Fig. 6.

Dar e clar că la rezultatul „Eu sunt $R + S$ stabil și invariabil” am ajuns numai prin faptul că orice schimbare constatată ne-a arătat că atât R , cât și S a rămas identic cu sine; căci constatând, odată, că sunt un S care a urmat unui R , și apoi că sunt un R care a urmat unui S și, dovedindu-se, în cazul dintâiu, că R nu sunt Eu , ci este numai știința mea a unei părți dintr'un S' , iar în cazul al doilea că S nu sunt Eu , ci este numai știința mea despre o parte dintr'un R' oarecare, pretind că, petrecându-se o schimbare în R , Eu rămân S stabil și schimbarea în R este istorisirea schimbărilor ce se petrec în S' , iar ivindu-se o schimbare în S , Eu rămân R stabil, iar S_1, S_2 , etc. este istorisirea schimbărilor din R' .

Identitatea „Eului” stă deci în conștiința Existenței mele continue în spațiul cu trei dimensiuni ca sumă stabilă $R + S$, ca corp ce se mișcă; care mișcare este construcțiunea continuă a dimensiunii a treia, păstrarea continuă a distanței între mine și celelalte efecte ale unei cauze necunoscute.

Eu este însă totdeauna în primejdia de a-și pierde identitatea atât de greu câștigată. Pentru garantarea ei, Eu e nevoit a o afirma în continuu, anume, oricând se petrece o schimbare, Eu trebuie să nege că îl privește și va trebui să oscileze între S și R ; de unde rezultă că, pierzând odată echilibrul, s'a pierdut pe sine pentru totdeauna.

Condițiunea minimă pentru garantarea identității sumei $R + S$ este terminarea constatării schimbărilor ce se pot petrece în R sau S ; căci, de altfel, începând o serie de schimbări, existența Eului e primejduită dacă schimbarea devine continuitate; sau: constatând Eu , ca S , o schimbare în R , care devine R_1 , Eu este amenințat ca schimbarea să continue fără ca el să-și poată afirma identitatea; și, în adevăr, orice schimbare ce urmează nu e posibilă decât dacă S devine S_1 , prin urmare Eu se identifică cu R_1 – ceea ce neagă continuitatea existenței sale.

Prin urmare, Eu trebuie să-și rezerve distanța de R prin declarațiunea: R nu sunt Eu , ci este reprezentarea mea, și R_1 este un S'_1 care a fost și a rămas unde a fost – afară de mine care sunt S (Fig. 7). [13]

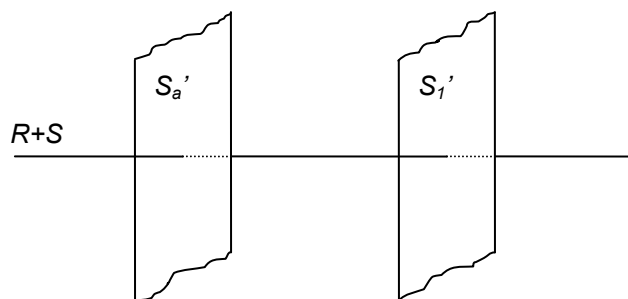

Fig. 7.

Sau, în general, ceea ce este afară de mine este un mosaic compus din ceea ce este și ceea ce a fost și a rămas acolo unde a fost. (Fig. 8.)

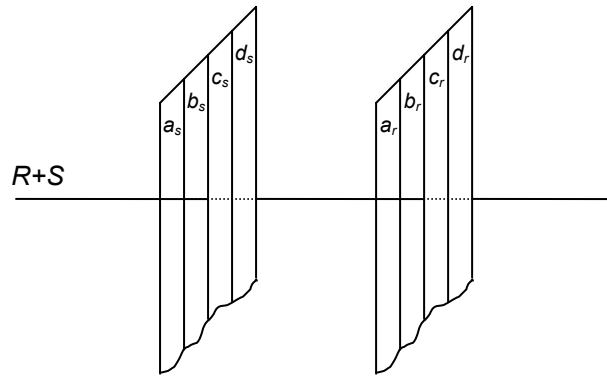

Fig. 8.

Și dacă schimbările se petrec în R, Eu sunt:

$$a_r + b_r + c_r + \dots S,$$

iar dacă schimbările se petrec în S, Eu sunt:

$$a_s + b_s + c_s + \dots R.$$

Dar a_r (sau b_r sau c_r etc.) este numai efectul constat al unei cauze necunoscute, pentru care cauză Eu care constat a_r (b_r etc.) sunt S (S_1 , S_2 , etc), cum și a_s (b_s etc.) este efectul constat al unei cauze, pentru care Eu evident că sunt R (R_1 , R_2 etc.). [14]

Deci, terminându-se toate schimbările posibile, Eu voi fi

$$\begin{aligned} & a_r + b_r + c_r + \dots S_n \\ \text{sau} & a_s + b_s + c_s + \dots R_n \end{aligned}$$

și $S_n + R_n$ rămâne identic cu sine și stabil, dacă $a_r + b_r + c_r \dots + a_s + b_s + c_s + \dots$ rămâne identic și stabil, adică, oricând s'a petrecut o schimbare în R', a_r să nu fie decât expresia lui a_s , care s'a constat când s'a petrecut o schimbare în S'; din care urmează: $a_r + a_s$ este o „parte” din ceea ce există în spațiul cu trei dimensiuni, și există numai prin constatarea că este ca a_s ceea ce a fost ca a_r , și este a_r numai ca ceea ce a fost a_s ; și constatând că „este a_s ” Eu am devenit R_a pentru a_r .

Din care rezultă: dacă este a_r și b_r și c_r etc. se poate zice a fost a_s , b_s , c_s etc., dar pentru a zice există $a_r + a_s$, cum există Eu, trebuie să constatăm că a_s este în adevăr expresia unui a_r , că este corp în trei dimensiuni.

În ceea ce este vom constata deci atâtea „Euri”, atâți indivizi câte „părți” din ceea ce este vor fi date în trei dimensiuni ca $(a_s + a_r)$, $(b_s + b_r)$ etc. și acești indivizi „există”, dacă sumele aceste rămân identice.

Constatând Eu ce este, ceea ce este devine reprezentarea mea, este istorisirea efectelor unei cauze afară de mine și, identificându-mă cu aceste efecte, mă produc pe mine ca senzație; și ceea ce sunt Eu ca senzație, pentru cauza care m'a produs pe mine ca reprezentare, va fi istorisirea reprezentărilor mele.

Prin acest fapt este dată posibilitatea unei comunicări între corpuri, între indivizi; Eu pot „spune” ceea ce gândesc, precum și toate ce sunt îmi pot comunica mie ce „gândesc”.

Și e clar că toate „noțiunile” noastre, timpul, spațiul, existența, materia, forța, individul etc. sunt „istorisirea” unei cauze necunoscute, cu care ne identificăm când istorisim noi.

Fixăm deci rezultatele găsite:

1. Condițiunea minimă pentru a constata ceea ce este și schimbările ce se petrec, este identificarea Eului care judecă cu cauza productivă; după care Eul devine produs;

2. Ceea ce este este dat deci în două dimensiuni: ca distanțare între cauză și produs și ca terminare a producției continue; **[15]**

3. Ivindu-se o schimbare după terminarea producției, această schimbare se poate constata de către Eul care judecă numai prin construcțiunea continuă a dimensiunii a treia, adică prin distanțarea sa ca produs în două dimensiuni de produsele altei cauze; și Eul recunoaște a fi o parte din aceste produse, deci corp între corpuri, „existență în spațiul cu trei dimensiuni”;

4. Spațiul în trei dimensiuni este numai păstrarea continuă a distanței între Eu și lumea din afară, sau, în general, spațiul este menținerea continuă a distanței între corpuri prin mișcare; din care rezultă că

5. Mișcarea continuă este istorisirea relațiilor între corpuri; ceea ce se istorisește Eului și ceea ce Eul istorisește este mișcare – este construcțiunea continuă a dimensiunii a treia.

Este numai o concluziune care se înțelege dela sine că, în cazul când Eul s'ar recunoaște a fi „corp în trei dimensiuni” și, în consecință, ar avea știința spațiului în trei dimensiuni, Eul ar fi, ca corp, invariabil și veșnic și nicio altă judecată n'ar fi posibilă decât: Eu sunt și Tot ce este este știința mea; o schimbare în universul știut a fi în trei dimensiuni (deci terminat) n'ar putea fi constatată decât de către un Eu care poate construi a patra dimensiune, care Eu ar fi cauza productivă a totalității corpurilor în trei dimensiuni.

Evidența principiului identității pentru Tot ce este, pentru orice conținut al lui A, stă în postulatul continuității existenței a Tot ce este. Condițiunea minimă pentru constatarea „existenței” este, precum, am văzut, construcțiunea dimensiunii a treia, și numai când această construcțiune este continuitate, Eul se poate separa de restul Universului, recunoscându-se a fi parte stabilă, ființă identică cu sine;

prin posibilitatea terminării producției continue în două dimensiuni, e dată posibilitatea unei judecăți și a identificării Eului cu cauza productivă; iar, ivindu-se o schimbare, existența continuă a Eului, identitatea sa, e garantată în Univers numai prin constatarea continuității producției altei cauze, care constatare este construcțiunea dimensiunii a treia. [16]

5. Existența individuală. Solipsismul

Existența individuală este postulatul unei sume stabilite de senzații și reprezentări, iar toate judecățile noastre sunt constatări ale raporturilor, ale schimbărilor ce se petrec în Tot ce este, cari schimbări sunt succesiuni de senzații și reprezentări.

Numai prin construcțiunea continuă a dimensiunii a treia este garantată existența individuală, identitatea unei sume de senzații și reprezentări care reprezintă individul.

Individul este deci sau senzație sau reprezentare – pentru Eul care constată existența sa, cum și fiecare individ este un Eu, constatându-se pe sine a fi senzație sau reprezentare. Zicând că este senzație (sau reprezentare), individul este terminarea producției prin distanțarea sa de cauza productivă (care este deci reprezentare sau senzație); individul există recunoscându-se a fi o parte din totalitatea produselor, deci prin distanțarea sa ca senzație sau reprezentare de celelalte părți și postularea continuității acestei separațiuni – care este singura garanție a existenței sale individuale.

Corpul în trei dimensiuni ca sumă $R + S$ este numai o noțiune de limită și nu este știința noastră, cum sunt senzațiile și reprezentările. Dacă ar fi „știință”, corpul ar fi, precum am spus, existență continuă.

În adevăr, pozițiunea spațiului în trei dimensiuni, sau a corpului ca „știință”, este o grandomanie, este ridicarea „Eului” la rangul de cauză absolută.

„Critica rațiunii pure” a lui Kant a suferit pe urma pozițiunii spațiului ca „intuiție”. Urmașii lui Kant au fost în drept să proclame Eul sau Voința sau Intellectul cauză productivă, principiu absolut; căci, admițându-se premisele kantiene, numai în acest mod „Eul” poate judeca. Terminarea dimensiunii a treia, spațiul ca intuiție, ar trebui să ne dea ca condițiune minimă a existenței noastre individuale posibilitatea construcțiunii dimensiunii a patra.

Constatând ceea ce este, am terminat dimensiunea a doua, și numai prin construcțiunea dimensiunii a treia putem constata că există Eu și că există alți indivizi. [17]

Totalitatea (A) ni se prezintă deci ca

$$A / R+S = A / R+S$$

în care suma $R + S$ este invariabilă, reprezentând continuitatea existenței individuale – și se constată a fi atâția indivizi de câte ori se constată o succesiune între R și S, S fiind expresia a Tot ce este, iar R expresia a Tot ce a fost.

De unde rezultă că: Eu care constat ceea ce este mă separ ca S stabil de un S' variabil, care cuprinde în sine, ca părți, existențele în spațiu afară de mine, iar schimbările în S', raporturile între corpuri îmi sunt date ca

$$S \parallel (a_r + b_r + c_r + \dots n_r);$$

și Eu care constat ceea ce a fost mă separ ca R stabil de un R' variabil, care cuprinde în sine ca părți existențele în timp (cari au fost), iar raporturile între corpuri sunt date ca

$$R \parallel (a_s + b_s + c_s + \dots n_s);$$

Eu pentru alt individ sunt dat în spațiu ca

$$S + (a_r + b_r + c_r + \dots n_r)$$

iar în timp ca

$$R + (a_s + b_s + c_s + \dots n_s),$$

de unde urmează că: individul este dat în spațiul cu trei dimensiuni și timp ca o cantitate constând din părți și, în temeiul unei părți date ca senzație sau ca reprezentare, suntem în stare să reconstruim individul întreg.

Este, deci, indiferent dacă zicem că universul este compus din atomi sau că este compus din lumi (cum e pământul nostru) sau din indivizi.

Deci, „individul Socrates” este reprezentarea mea și a tuturor ce au cetit sau auzit despre existența sa, dar individul Socrates nu mai există; și nu există ca om dar, de sigur, există ca o sumă oareșcare de atomi; individul ca parte depinde, prin urmare, numai de modul diviziunii spațiului în trei dimensiuni, și e evident că individul Socrates, chiar când exista, nu reprezenta nici când totalitatea atomilor din cari a fost compus în cursul existenței sale.

Dar ajunge senzația cuvântului Socrates pentru a reconstrui individul, deci suma stabilă R'+S', în care sumă S' este ceea ce este din acel individ, terminarea timpului prin [18] spațiu (în două dimensiuni) și, separându-mă pe mine ca S stabil de S' care este cuvântul scris sau vorbit „Socrates”, am fixat istorisirea fostei existențe a lui Socrates în spațiu, dată pentru mine ca R'.

Iar dacă Socrates ar exista, judecata mea despre existența sa ar fi dată ca R' + S', în care sumă R' ar fi ceea ce este din individul Socrates, și separându-mă pe mine ca R stabil R' care este reprezentarea în două dimensiuni a „persoanei” lui Socrates, am fixat istorisirea mea despre existența lui Socrates în timp, dată pentru mine ca S'.

În cazul dintâiu, Eu sunt S t a b i l, și istorisirea mea se petrece în R (mâna mea care scrie cuvântul „Socrates” pe această hârtie – ceea ce se petrece afară de mine), în cazul al doilea istorisirea se petrece în S, sau Eu istorisesc că constat existența lui Socrates, deci, în general, S' este formularea judecății mele „există Socrates”.

Psihologia experimentală, prin observațiunea dezvoltării copiilor și prin cercetarea cazurilor patologice, va putea urmări pas cu pas formarea continuă a

sumeii $R + S$ ca parte din totalitate prin construcțiunea continuă a dimensiunii a treia și raporturile de succesiune $R \parallel S$.

Notez în treacăt că abia la vârstă relativ înaintată copilul a fixat cu desăvârșire separațiunea între S și S' , prin urmare corpul său propriu îi este străin, și Tot ce este e pentru copil o istorisire continuă, o schimbare ce se petrece, în mod aproape exclusiv, în R . Și numai treptat începe a „separa” părți din corpul său și părți din ceea ce este, până ce ajunge la fixarea individualității proprii și celei străine, până ce d. e. părinții există în spațiul cu trei dimensiuni și copilul poate reconstrui pe baza „cuvântului” mamă „persoana” mamei.

*
* *

Așanumitul Solipsism nu este o problemă, și a putut fi proclamat problemă numai printr-o critică insuficientă a cunoștinței. Solipsismul este o concluziune logică evidentă dacă:

1. Constatându-se că „Eu sunt”, ca efect al unei producțiuni terminate, nicio schimbare nu s-ar mai petrece în ceea ce este și ar fi numai Eul absolut dat în două dimensiuni; [19]

2. dacă construcțiunea dimensiunii a treia ar fi terminată, prin care fapt ar exista numai conștiința *Universului material*, și, admițându-se o schimbare, Eul ar putea-o constata numai construind a patra dimensiune, negând posibilitatea acestei construcțiuni din partea unui „corp” în trei dimensiuni.

Atât școala „critică”, care operează cu calități ca singure date sigure (în două dimensiuni), cât și filosofia speculativă, care operează cu spațiul în trei dimensiuni *terminat*, nu sunt în stare să opună solipsismului nici un argument zdrobitor.

Pentru critica cunoștinței cuprinsă în lucrarea de față, solipsismul este cu totul exclus.

Pentru individ lumea este reprezentare, cum și individul este reprezentarea lumii; iar individul este pentru sine senzație prin mișcarea continuă în spațiul cu trei dimensiuni, cum și lumea pentru sine este senzație; ceea ce este individul pentru sine este reprezentarea lumii și ceea ce este lumea pentru sine, ca totalitate sau mișcare continuă, este numai reprezentarea individului.

Și lumea pentru sine este forță, care, producând Tot ce este, se constată a fi reprezentarea a Tot ce este, a schimbărilor ce se petrec și, istorisind individul lumii ce este el, zice că este forță, sau voință, care cuvânt este numai distincțiunea unei clase de corpuri cari, în raport cu Eul care judecă și cu celelalte corpuri, dau o istorisire deosebită de cea a altor corpuri înzestrate cu „forță simplă”.

*
* *

Dimensiunea a treia este deci expresia continuității, prin care e dată identitatea existenței individuale. Dar, prin faptul că această continuitate nu este

nici când întreruptă (terminată), nici un corp nu poate avea știința despre sine, deoarece nici un corp nu este ceea ce a fost. Admițându-se terminarea, spațiul ca intuiție, sau anularea continuității dimensiunii a treia fie numai ca ipoteză, rezultă posibilitatea construcției dimensiunii a patra. Această concluziune logică și evidentă a făcut-o „Spiritismul”, care în felul acesta nu este o absurditate, ci este un postulat inevitabil al rațiunii, dacă se operează cu „conștiința de sine ca corp în trei dimensiuni”.

Dacă așanumitele „medii” au în adevăr această conștiință, e foarte logic ca impenetrabilitatea corpurilor și gravitațiunea etc. [20] să nu mai aibă valabilitate pentru lumea în patru dimensiuni. Căci așa cum „calitățile” noastre simple, culorile, sunetele etc. sunt „penetrabile”, adevărat pot cuprinde același loc deodată, și numai prin separațiunea lor continuă ajungem la construcțiunea dimensiunii a treia, într’același mod dimensiunea a treia terminată ar da ca rezultat posibilitatea înlocuirii unui corp prin altul. Corpul ar deveni, în înțelesul nostru, „calitate simplă”, prin urmare, având posibilitatea să construiesc dimensiunea patra, evoluțiunea istorică ar deveni pentru mine „intuiție”. Cezar ar apărea și ar dispărea făcând loc lui Napoleon cum apare și dispăre în spațiul cu trei dimensiuni calitatea „alb” și e înlocuită prin „roșu”. Și, precum calitățile noastre simple nu se schimbă în cursul timpului (alb rămâne alb toată viața noastră și este aceeași calitate de când există un „Eu” care o constată), așa și corpul în trei dimensiuni ar rămâne în cursul timpului neatins, deci calitate simplă – pentru dimensiunea a patra.

În adevăr, științele matematice pot construi dimensiuni în infinit, deoarece nu există „realități” matematice, nu există intuiție matematică. Dar geometria, care este demonstrațiunea intuitivă a operațiunilor matematice, ajunge numai la mișcarea planului, a separațiunii planurilor de olaltă, deci la formațiunea nicicând terminată a corpului. Corpul fix sau terminat ar fi menținerea unui raport anumit între planuri, deci negațiunea posibilității oricărei schimbări în acest raport. Schimbarea însă fiind continuă în raportul dat între planuri, nu avem știința corpului, ci numai „noțiunea de limită” a corpului.

Pe baza deducțiunilor făcute, suntem în drept a face concluziunea:

Oricine e în stare să aibă intuiția corpului, ar fi pentru noi zeități – cauza productivă a lumii în care trăim, iar noi am fi pentru ea fenomen curat, nerealitate, cum sunt pentru noi culorile și sunetele și calitățile tactile etc., și cum ne putem închipui că pentru culori și sunete noi suntem cauza productivă pe care o ființă ce n’are posibilitatea construcției dimensiunii a treia nu o poate percepe.

Se poate întâmpla, și nimeni nu este îndreptățit a nega acest lucru, că oameni sau alte ființe cu o imaginație, pe care [21] noi suntem nevoiți a o numi anormală, văd lumea sub aspectul terminării dimensiunii a treia și, în acest caz, spiritismul în toate formele sale nu este ceva mistic, ci o descriere a datelor, cum sunt pentru noi schimbările în spațiul cu trei dimensiuni.

În viața de toate zilele, în realitatea noastră, produsele terminate, deci perceptibile prin intuiție sunt calitățile în două dimensiuni, prin a căror mișcare și separațiune continuă de olaltă se naște „noțiunea” corpului.

Individul judecă că este el ca corp și că sunt și alte corpuri numai prin construirea continuă a dimensiunii a treia. Odată ce a încetat această posibilitate a încetat și viața individuală. Se poate însă ca, după moarte, aceea ce numim noi suflet să existe și să intre în comunicație cu acei indivizi pentru cari realitatea este dată ca intuiție a tot ce a fost și va fi existență individuală.

6. Identitatea elementelor

Ceea ce s'a constatat a fi existență continuă (realitate) nu este Eul, ci este un produs terminat al unei cauze necunoscute; iar Eul judecând sau constatând ceea ce este, se recunoaște a fi o parte din totalitatea produselor. Condițiunea minimă pentru posibilitatea judecății sale s'a dovedit a fi separațiunea Eului ca produs de alte produse – prin construcțiunea dimensiunii a treia.

Și Eul care judecă, recunoscându-se pe sine, având deci conștiința de sine prin construirea dimensiunii a treia, este S, iar constatând ceea ce este afară de sine, este R; dar construirea dimensiunii a treia este o serie neterminată de schimbări în S, a căror constatare este posibilă numai dacă Eul e identic cu cauza care produce mișcarea în spațiul cu trei dimensiuni și această cauză este un R fix, precum la constatarea a Tot ce este în lumea de afară Eul este identic cu un S fix.

Dar: atât S cât și R ni s'au înfățișat ca sume

$$S \text{ fiind } a_s + b_s + c_s + \dots n_s$$

$$R \text{ fiind } a_r + b_r + c_r + \dots n_r .$$

Cele de sus sunt deducțiuni nemijlocite din principiul identității, a căruia evidență postulează ca o condițiune minimă posibilitatea „constatării” continuității existenței a Tot ce este. [22]

Și ceea ce este ca continuitate este produsul terminat al unei cauze necunoscute, care produs este dat în două dimensiuni, în timp și spațiu.

Iar Eul ni se prezintă ca produs terminat, și se poate recunoaște a fi o parte prin construcțiunea dimensiunii a treia, care exprimă deci postulatul ca ceea ce este să existe, să fie existență.

Acest postulat se realizează constatându-se că *Tot ce este* rămâne în timp ca ceea ce e x i s t ă în spațiul cu trei dimensiuni.

Deci atât identitatea Eului care judecă, cât și a tuturor existențelor individuale, depinde de identitatea sumei $R + S$; iar această sumă, precum am văzut, nu este nicicând terminată, deoarece atât R cât și S sunt serii continue de schimbări.

Dar R este, s'a spus, expresia lui S, cum și S este „expresia” lui R; R nu este identic cu S, dar ambele sunt p r o d u s e ale unei cauze identice. Și putem zice:

R este știința Eului despre ceea ce este, iar S este terminarea acestei științe prin „conștiința de sine” a Eului exprimată prin raportul fix între Eu și restul lumii, și acest S este o parte din R', din știința altui Eu.

Rezultatul cercetărilor noastre de până acuma este că, prin construirea dimensiunii a treia, prin mișcarea mea, Eu pot exprima pentru alți indivizi ceea ce știu, ce constat că e s t e , precum și știința mea este expresia științei altor indivizi.

Produsele terminate ale unei cauze necunoscute le numim elemente. Elementele sunt singura realitate, pe care o putem a constata, sunt expresia nemijlocită a cauzei productive.

Prin diferențierea elementelor în senzații și reprezentări e dată posibilitatea terminării producției continue p r i n j u d e c a t ă , deci a constatării elementelor în două dimensiuni. Iar orice terminare a n u l ă n d producția, trecerea dela o judecată la alta sau constatarea continuității producției e posibilă numai prin continuitatea construcției dimensiunii a treia, prin persistența oricărui produs ca existență.

Elementele sunt sau senzații, sau reprezentări, iar fiind senzații, Eu care judec s p u n ce sunt elementele, cari în acest caz sunt reprezentările mele, iar elementele fiind reprezentări, [23] alt individ spune ce sunt ele, cari sunt în acest caz senzațiile sale.

Prin urmare pot zice: elementele sunt s a u reprezentări, s a u senzații – și mai mult nimic; precum și Eu sunt sau reprezentare, sau senzație.

Dar, separându-mă pe mine ca reprezentare de alte reprezentări cari sunt senzațiile altora și ca senzație de alte senzații cari sunt reprezentările altora, exist Eu i n d i v i d u l și există pomul, și luna, și mulți pomi, și miriade de stele, precum există și atomul ce se manifestă în experimentele chimice.

Și atât Eu, cât și toți ceilalți indivizi, reprezentăm o sumă fixă $R + S$, în care R este „știința” lor despre Tot ce este, iar S știința lor despre sine, care este știința mea (R al meu care sunt S) despre ei.

Și dacă această a mea știință despre ceilalți ar fi s u m a $R + S$, ași avea știința corpului meu, cât și a celorlalte corpuri ca elemente stabile și identice cu sine.

Eu nu neg, precum am zis mai înainte, posibilitatea științei corpului și, desigur, cauza productivă a corpurilor va trebui să aibă această știință, recunoscându-se pe sine ca produs terminat în trei dimensiuni; se n țe l e g e că și în acest caz sunt date două posibilități: sau nici o schimbare nu se ivește și atunci totalitatea este spațiul infinitiv umplut de atomi, sau o schimbare se petrece, prin care e dată construcția dimensiunii a patra ca continuitate, rămânând ca ceea ce s'a crezut pe sine cauză productivă a corpurilor să recunoască că este însuși produs al unei cauze care s'ar putea recunoaște pe sine ca produs terminat în patru dimensiuni și așa ad infinitum.

Pentru știința noastră, corpul rămâne „distanțarea continuă între planuri”; și această distanțare este conștiința de sine a individului ca senzație de mișcare continuă, ca separațiune continuă a unui $R + S$ de un $R' + S'$; postulând terminarea continuității separațiunii, căpătăm „noțiunea de limită” a spațiului în trei dimensiuni infinit de mare (univers) sau infinit de mic (atom).

Prin urmare putem zice: Corpul este un raport stabil între elemente; dar stabilitatea este un postulat pentru care n'avem altă garanție decât identitatea elementelor, pe care o putem formula [24]

$$\begin{aligned} \text{(I)} \quad R &= S' \\ \text{(II)} \quad S &= R', \end{aligned}$$

din care rezultă ca postulat raportul fix de coexistență a elementelor sau „noțiunea” corpului în trei dimensiuni ca existență continuă

$$\text{(III)} \quad R + S = R' + S'.$$

II. NOȚIUNILE

1. Formularea judecăților

„Noțiunea” s'a dovedit a fi un raport stabil între elemente; noțiunea este deci invariabilă. Odată ce s'a statornicit un raport între elemente, ceea ce e posibil, precum am arătat, numai prin construcțiunea continuă a dimensiunii a treia, s'a format o „noțiune”.

Noțiunea este prin urmare „terminarea” producțiunii „continue” și cuprinde în sine prin acest fapt o contradicție, a cărei deslegare e dată prin formula: orice teză postulează o antiteză, sau orice afirmațiune reclamă o negațiune, sau totalitatea este compusă din ceea ce este și ceea ce nu este ($A + \text{Non } A$), din realitate și nerealitate.

Numărul noțiunilor este variabil, deoarece seria de schimbări în R și S nu este nicicând terminată.

Dar expunerile noastre ne permit a zice: Noțiunea spațiului în trei dimensiuni reprezintă limita fixării unui raport stabil între elemente. Numai această noțiune n'are antiteză, deoarece antiteza ar anula existența noastră proprie și posibilitatea constatării unei schimbări; sau antiteza pozițiunii spațiului în trei dimensiuni fi numai posibilă prin construcțiunea dimensiunii a patra⁴.

Câștigând noțiunea spațiului în trei dimensiuni, existența noastră individuală este garantată prin posibilitatea mișcării în toate direcțiunile, a separațiunii noastre de lumea din afară sau de „restul universului”.

În aceste condițiuni, universul este împărțit în Eu și Non-Eu. Prin faptul că am răsturnat în mod evident pozițiunea Solipsismului, [25] această împărțire, acest dualism care a format până acum o adevărată „cruce” a filosofiei, și-a găsit deslegarea, deoarece în Non-Eu găsim totdeauna și pe „Eul știut de sine însuși”, căci în știința mea despre Tot ce este intru și eu însumi ca parte.

⁴ Kant a exprimat acest adevăr prin pozițiunea „obiectului în sine”, care, dacă spațiul în trei dimensiuni e dat ca intuiție, deci ca produs terminat, trebuie să fie în dimensiunea a patra. Operațiunea cu „individul-realitate” a trebuit să-l împingă la construcțiunea dimensiunii a patra și la declarațiunea că „spațiul este subiectiv”.

Și, pe când știința mea se schimbă în continuu, senzații și reprezentări se succed fără întrerupere, sunete și colori, durere și plăcere apar și dispar, sunt și au fost, totuși noțiunea spațiului în trei dimensiuni rămâne fixă și neatinsă. Știința mea e condiționată de stabilitatea noțiunii spațiului în trei dimensiuni, adică de faptul că orice element ce este sau ce a fost este simbolul unui corp distanțat prin mișcare de corpul meu.

Dacă zicem că corpul produce elementele, am făcut o concluzie greșită, deoarece o noțiune nu poate produce ceva, ci numai o cauză poate produce.

Obiecțiunea că și cauza este noțiune nu e întemeiată; cauza este noțiune dacă exprimă raportul stabil de succesiune între elemente, ca cele ce sunt și ca cele ce au fost; noțiunea cauzei este anulată prin noțiunea efectului ca antiteză. Efect este ceea ce a fost cauză; prin producțiunea efectului cauza s'a anulat pe sine.

Cauza care produce în continuu și a cărei produse sunt corpurile este ceea ce în vorbirea de toate zilele e numită zeitate sau Dumnezeu. Ce este această cauză nu se poate exprima decât prin analogie și nu se poate exprima pentru motivul că noi nu avem posibilitatea a „ști” ce este produsul ei terminat, – corpul în trei dimensiuni.

Totașa și cuvântul „produce” are mai multe înțelesuri. Zicând că „o cauză produce”, înțelegem că ceea ce este este creațiunea lui Dumnezeu, sau a cauzei productive; dar noi putem produce o mișcare, noi putem produce șirele aceste scrise, ca o succesiune de senzații și reprezentări, ca exprimare a reprezentărilor prin senzații și invers, ca limitare a succesiunii continue a elementelor în timp prin porțiunea spațiului.

Cauza productivă este noțiune numai sub condițiunea existenței individuale ca continuitate, deci a științei corpului în trei dimensiuni, a intuiției spațiului în trei dimensiuni.

Tot ce este este în spațiul cu trei dimensiuni, iar toate schimbările se petrec în spațiul cu trei dimensiuni. [26] Corpul este o parte din spațiul în trei dimensiuni, și spațiul este o sumă invariabilă – și infinită – de corpuri.

Dar, spațiul în trei dimensiuni este noțiune, adică: corpul este sau senzație sau reprezentare și este o sumă de senzații și reprezentări numai ca postulat, ca noțiune de limită; fixând o sumă anumită avem noțiunea individului, fie atom sau lume, iar în temeiul identității elementelor putem spune ce este acea sumă terminată prin „numirea” individului.

Numirea este terminarea succesiunii de senzații și reprezentări, prin care o reprezentare anumită exprimă ce este o senzație anumită, sau o senzație exprimă ce este o reprezentare, iar suma stabilă formată din acea anumită reprezentare este ceea ce există.

R se poate reprezenta printr-o sumă $a_r + b_r + c_r + \dots n_r$, și această sumă este identică cu seriile de schimbări constatate în lumea din afară, deci în S' , și putem scrie:

$$S' = a_r + b_r + c_r \dots n_r$$

$$\text{și } R' = a_s + b_s + c_s \dots n_s$$

$$\text{sau } S' + R' = (a_r + a_s) + (b_r + b_s) + \dots (n_r + n_s),$$

care este formula pentru judecata: tot ce este, este compus din corpuri în trei dimensiuni, – a_r este reprezentarea mea a efectului unei cauze necunoscute, iar a_s este reprezentarea ce o are acest efect despre mine, sau senzația mea prin care spun eu ce este a_r ; și, dacă acest a_s al meu care este pentru un „Eu oarecare” a_r , devine pentru mine iarăși a_r , am stabilit comunicarea intelectuală între doi indivizi, între două Euri.

Identitatea elementelor ne permite a face concluziunea sigură și evidentă că istorisirea ce o fac eu altui individ este identică cu istorisirea ce mi-o face acel individ (sau corp) mie, deci eu nu fac altceva decât redau ceea ce am primit.

$a_s + b_s + c_s + \dots n_s$ reprezintă totalitatea istorisirii mele și această istorisire este identică cu R' , și este formularea vroită a judecăților (constatărilor de raporturi) făcute de noi în lumea afară de noi.

Desvoltarea copilului ne oferă posibilitatea de a urmări formarea sumei $a_s + b_s + c_s + \dots n_s$, dar ea se poate reconstrui, [27] se înțelege, în mod deductiv din noțiunile noastre prin fixarea elementelor.

Psihologia descriptivă nu va putea, însă, să renunțe la o cercetare amănunțită a psihologiei copiilor, a animalelor și a cazurilor patologice, căci pe cât de clară se prezintă în general problema comunicării intelectuale, pe atât de complicată este ea în amănunte. Prin stabilirea acestor amănunte psihologia ne va da totuși numai o parte din suma amintită, care trebuie complectată prin toate științele.

Ilustrând cele de mai sus printr-un exemplu, vom putea zice: Copilul nou născut, separându-se cu încetul de lumea din afară prin construirea dimensiunii a treia, ne prezintă o serie neîntreruptă între reprezentări și senzații, și orice reprezentare a sa e terminată printr-o senzație a sa, prin ceea ce este copilul pentru noi ca reprezentare, *pentru sine ca senzație*, iar noi îl constatăm ca individ prin senzația noastră, care este „numirea” sa, și această numire devine reprezentarea copilului; iar devenind ea senzația copilului, care este iarăși identică cu reprezentarea noastră, copilul ne poate comunica cine este el și ce este el.

Această numire însă nu este „numele” copilului; căci nu va crede nimeni că ceea ce sunt copiii noștri pentru noi se exprimă prin numele ce-l primesc la botez; ci „numirea” este seria de senzații ale noastre, cari, pentru altul, și pentru copil, sunt reprezentări, sunt o istorisire a în t r e g u l u i r a p o r t între părinți și copii.

„Numele” ca vorbire este pentru mine o parte din a_s (= a_s/v), care pentru altul ce înțelege vorbirea mea este a_r/v , iar în temeiul acestei părți se reconstruiește în celălalt individ a_r întreg.

Formularea unei judecăți prin vorbire este deci numai valabilă între indivizii cari „vorbesc”. În general însă, suma fixă $a_r + a_s$, care reprezintă „noțiunea”

individului, devine prin succesiunea continuă a senzațiilor și reprezentărilor un corp (C) dat ca senzație sau reprezentare, și când e dat ca senzație, spun eu ce este acel corp, care judecată a mea este pentru alt corp o comunicare în cazul când acel corp o reproduce printr-o senzație [28] a sa care este reprezentarea mea (identică cu senzația formulării judecății). Sau, dacă Eu ca corp sunt C_1 , formularea judecății mele prin vorbire este C_1/v , și acest C_1/v este identic cu C_2/v , care este reproducerea prin vorbire a aceleiași judecăți de către alt individ.

Iar ceea ce este C_1/v pentru alt om este, în raportul meu cu un leu care mă sfășie, pentru leu numai o parte din reprezentarea sa a rezistenței corpului meu când mă atacă, care rezistență reprezintă pentru leu ceva „unitar”. Dar, prin dresură, leul va învăța a distinge această parte și se va putea stabili în marginile dresurii o comunicare intelectuală.

În acest înțeles se poate fixa și comunicarea noastră cu celelalte corpuri, începând cu lumea și terminând cu atomul, care sub anumite împrejurări se „desface” chiar, după cum a demonstrat fizica modernă.

Din cele spuse putem preciza formula generală a unei judecăți, în temeiul identității elementelor.

$$\begin{aligned} \text{Fiind } R &= S' \\ S &= R' \end{aligned}$$

căpătăm ecuația $R \parallel S = R' \parallel S'$, care este expresia comunicării intelectuale și din care rezultă:

Un anumit raport de succesiune între senzații identic cu un raport de succesiune între reprezentări (sau invers) este, în înțeles general, expresia construcției continue a spațiului în trei dimensiuni, deci a raportului stabil între indivizi (corpuri) care este mișcarea; anularea mișcării este pozițiunea liniștei sau a sumei $R + S$, care sumă este expresia producției terminate; deci, noțiunile timpului și spațiului ca noțiuni de limită pentru constatarea elementelor (în două dimensiuni) nu mai sunt valabile și putem scrie $A/R+S = A/R'+S'$, din care urmează $R = S$ sau $S = S'$ și $R = R'$, deci pentru judecată formula generală $A/R \parallel A/S$. [29]

Această formulă este valabilă numai în condițiunile arătate, adică ale anulării oricărei noțiuni prin terminarea producției continue a cauzei.

Prin urmare, fiind judecata obiectul judecății unui individ, acesta poate stabili formula generală a judecății numai prin declarațiunea că: reprezentările și senzațiile sunt identice, deoarece sunt într'același mod expresia unui raport între corpuri în mișcare; iar aceste corpuri sunt „știința” individului, sunt elemente.

Această operațiune, în aparență atât de complicată, este simplă și se înțelege dela sine; căci, vrând să explicăm ce este judecata, n'avem decât cuvintele sau alte gesturi, cari sunt numai terminarea unei succesiuni între o reprezentare și o senzație. Acest raport, odată stabilit, ne permite a deduce toate noțiunile amintite (timp, spațiu etc.) și a fixa elementele ca produse terminate în timp și spațiu, – deci în două dimensiuni.

Iar, dacă vrem să explicăm ce înseamnă cuvintele, trebuie să ne referim la raportul între indivizi, la comunicarea intelectuală, și să presupunem că orice individ care judecă va putea reconstrui, în temeiul cuvintelor, întreg raportul de succesiune. Judecata este deci, în acest înțeles, afară de timp și spațiu, este comunicarea între spirite, care fapt a împins filosofia critică la pozițiunea subiectivismului și a zădărnicit deslegarea problemei „Solipsismului”, care se întemeiază pe ecuațiile $S = S'$ și $R = R'$, cari cuprind însă o contradicție neadmisibilă și proclamă Eul ca principiu absolut.

$S = S'$ înseamnă: Eu zic să se facă lumină și s'a făcut lumină, și $S = S'$ este formula începutului evangheliei lui Ioan, este pozițiunea universului ca gest al zeității.

Dar ecuațiunile $S = S'$ și $R = R'$ înseamnă numai că: o judecată a mea, formulată prin cuvinte, este expresia unei „noțiuni”, a unui raport între elemente, și dacă judecata care este obiectul unei alte judecăți este afară de timp și spațiu, această din urmă judecată este în timp și spațiu.

Deci, fixând aici formula generală pentru judecată cu $A/R \parallel A/S$ am identificat S cu S' și R cu R' , am terminat producțiunea, și nicio schimbare nu mai este posibilă. [30]

În aceste condițiuni lucrarea de față, ca expresie a gândirii mele, ar fi lumea creată de mine și nici o altă judecată nu e posibilă decât $A/R \parallel A/S$ – adică Eu sunt ceea ce este cuprins în această carte.

Identitatea lui S cu S' și a lui R cu R' este numai afirmațiunea că senzația sau reprezentarea pusă ca semn al unei judecăți cere un Subiect care judecă, dar care pentru înțelesul judecății este fără importanță; se presupune că orice S va fi înțeles ca R și orice R ca S ; și când în adevăr un Subiect reconstruiește acest raport, „noțiunea” exprimată prin judecată, el nu o poate avea decât în condițiunile arătate de noi ca fiind necesare pentru enunțarea unei judecăți.

$$\begin{aligned} \text{Din } S &= S' \\ R &= R' \end{aligned}$$

urmează mai departe că, în formula generală $A/R \parallel A/S$, S este Subiectul logic sau gramatical al judecății (și este Obiectul despre care tratează judecata în temeiul identității reale $S' = R$), iar R este predicatul judecății, este noțiunea exprimată prin judecată, stabilirea raportului între elemente (unde R este Subiectul care judecă în temeiul identității reale $R' = S$).

Când judecata este obiectul judecății mele, eu sunt nevoit a nega „realitatea” senzațiilor și reprezentărilor și trebuie zic că ele pot fi înțelese numai în timp și spațiu, și în orice judecată care este obiectul judecății mele acest fapt trebui să fie exprimat prin predicatul logic al judecății care este verbul.

Deci ceea ce este (există) este senzație, iar ceea ce a fost este reprezentare și, zicând A/R || A/S, am formulat aceasta pentru toate Subiectele.

La același rezultat ajungem, dacă aplicăm noțiunea cauzalității, zicând că senzația este efectul reprezentării sau materia este manifestarea sau produsul real al forței (forța devenită obiect) etc. [31]

A/R || A/S este afirmațiunea personalității intelectuale și fizice ca forță autonomă în raportul individului cu lumea din afară; printr-o analiză minuțioasă, autonomia e redusă la reproducțiunea sau comunicarea „realității știute” prin mișcarea continuă în spațiul cu trei dimensiuni.

Rezultatul analizei noastre ne dă siguranța că prin terminarea construirii dimensiunii a treia ne întoarcem în lumea posibilităților infinite.

2. Vorbirea. Alte mijloace de comunicare

Prin vorbire putem exprima toată gândirea noastră, întrucât această gândire este identică cu gândirea altor oameni. Odată ce separațiunea noastră ca indivizi de alți indivizi s'a terminat, începe posibilitatea de a reproduce, de a istorisi prin mișcare, tot ce ni s'a istorisit nouă, care istorisire o înregistrăm în continuu prin separațiunea noastră de lumea din afară. Ivirea inevitabilă a unei senzații, când s'a schimbat ceva în complexul de reprezentări, și invers, o putem numi reacțiune a unui corp în raport cu alte corpuri, iar reacțiunea devine acțiune prin stabilirea individualității proprii.

Acțiunea, în general, este orice schimbare, orice mișcare sau gest, în baza căruia se poate fixa individualitatea și care ne permite, prin urmare, a face concluziunea

$$R + S = R' + S'$$

Judecata formulată prin vorbire va exprima acest gest care este pentru mine senzație, dacă judec eu, sau reprezentare, dacă judecă alt individ.

Judecata este deci ceva unitar; ea devine o sumă constând din anumite părți numai prin faptul înregistrării judecăților vorbite sau scrise, iar toate judecățile, deși deosebite între olaltă, totuși nu pot trece peste raporturile fixe între elemente, cari sunt noțiunile noastre. Nici o judecată vorbită nu poate exprima altceva decât un raport stabil, o reprezentare căreia îi urmează senzația vorbirii.

În acest mod însă, vorbirea (chiar a mea proprie) este dată pentru mine ca reprezentare și poate forma obiectul judecăților [32] mele, pe cari, în mod inevitabil, trebuie să le exprim iarăși prin vorbire, ca senzație a mea. Vorbirea însă nu este reproducerea gândirii, ci este numai o parte a mijloacelor de comunicare. Pentru a exprima, de pildă, tristețea avem un complex întreg de gesturi, pentru bucurie totașa: un copil plânge și râde, un poet scrie tragedii, iar un pictor va face peisajuri în cari „coloritul” va exprima tristețea sau bucurie și putere de viață, cari tablouri vor inspira pe un compozitor să redea în muzică tristețea sau bucuria.

Din varietatea aceasta imensă de gesturi, nu numai ale omului, dar ale naturii, vorbirea este un crâmpeiu neînsemnat, care totuși ne-a subjugat în așa fel încât au fost oameni cari au crezut că pot reda în mod exact gândirea prin vorbire.

Dar, cercetându-se și fixându-se raporturile atât de variate între senzații și reprezentări, se poate stabili acea parte care este raportul între vorbire și gândire, între formele vorbirii și formele gândirii și, în urmă, între diferitele forme ale vorbirii.

Științele cari se vor ocupa cu stabilirea acestor raporturi (sau noțiuni) și cu numirea lor sunt Psihologia, Logica și Gramatica.

Cu privire la totalitatea raporturilor, deci, există atâtea științe câte grupuri stabile de raporturi între elemente se pot fixa – prin vorbire, care rămâne în știință singurul mijloc de comunicare. Dar nu se pot fixa hotare stabile între diferitele științe, deoarece acele grupuri sunt variabile în limitele noțiunilor.

Judecățile noastre vorbite sunt și trebuie să rămână o parte din fraza care este producțiunea continuă și eternă a Cauzei supreme.

Lucrarea de față își va fi împlinit scopul, dacă prin acest crâmpeiu cetitorul își va putea reconstrui o parte din adevăr, prin fixarea limitelor peste cari gândirea noastră nu poate trece.

În aceste limite, însă, e dată bogăția vieții, frumusețea naturii și puterea omului de a reproduce în știință și mai ales în artele frumoase ceea ce a fost în stare să prindă din istorisirea cauzei productive.

3. Intellectul. Voința. Forța

Prin vorbirea-senzație Eu care judec pot să spun ce este reprezentarea mea; vorbirea-reprezentare îmi arată că a fost [33] precedată de o senzație identică cu reprezentarea mea căreia i-a urmat senzația vorbirii mele – sau: această vorbire-reprezentare este senzația altui individ, care prin ea se recunoaște a fi existență cum m'am recunoscut Eu a fi existență prin vorbirea mea.

Și e clar că acea reprezentare exprimată sau comunicată de mine prin vorbire poate fi un cuvânt oarecare, o parte din vorbire, care, precum zice gramatica, într'o legătură sintactică, sau, cum zice logica, într'o judecată, are un înțeles anumit – prin faptul, că acea judecată este expresia unui raport fix între elemente, este expresia unei noțiuni.

Deci, un cuvânt pentru sine n'are alt „înțeles” decât orice element constatat ca senzație sau reprezentare, și are un înțeles numai prin faptul că, fiind senzație este expresia unei reprezentări, iar ca reprezentare este expresia unei senzații, sau ca parte dintr'o sumă constând din senzații și reprezentări cuvântul și, în general, judecata formulată prin vorbire, este comunicarea gândirii unui individ, sau a unui Subiect.

În acest înțeles, comunicarea fiind senzație, reprezentarea este obiectul comunicării sau a judecării (1), iar fiind reprezentare, senzația este obiectul judecării (2); sau, în temeiul identității elementelor: Eu comunic altuia ce gândesc (1), alt individ îmi comunică mie ce gândește (2); alt individ știe ce gândesc Eu (1), și Eu știu ce gândește alt individ (2); Eu știu ce am gândit deci ce gândesc când „pronunț” cuvintele (2).

Și fac concluzia sigură și evidentă: C u v â n t u l are înțeles numai dacă este parte dintr’o judecată anumită; sau, exprimând ce este înțelesul unui cuvânt, voi trebuie să formulez prin cuvinte o judecată, în temeiul căreia alt Eu știe ce gândesc Eu, și Eu știu ce vorbesc, adică pot da definiția cuvântului; și definiția va fi dată, dacă în temeiul ei se stabilește noțiunea, a cărei expresie este judecata ce constituie definiția aceluia cuvânt.

Cuvântul ce se definește este „Subiectul judecării”, iar noțiunea este obiectul (sau predicatul) judecării.

Cuvântul „Intelect” fiind senzație, exprimă o reprezentare a mea, o c u g e t a r e , iar vrând să dau definiția acestui cuvânt, [34] voi fixa noțiunea a cărei expresie este „definiția” sau judecata formulată prin cuvinte.

Și: Intelectul este noțiunea identică cu raportul stabil arătat mai sus (1, 2). Eu, individul care judec, sunt intelect, înseamnă că reprezentările mele sunt identice cu senzațiile altui individ, iar senzațiile mele sunt identice cu reprezentările sale; și fiindcă numai în această condiție pot judeca, voi zice că „intelectul este suma de reprezentări pe cari le știu a fi expresia efectelor produse de cauza necunoscută”.

Cuvântul „Intelect”, fiind reprezentare, exprimă o senzație a altui individ, identică cu reprezentarea mea ce a f o s t cuvântul-senzație; iar definind cuvântul, vom face concluzia că acel individ posedă intelect, deoarece numai în această condiție poate formula o judecată care este expresia n o Ț i u n i i i n t e l e c t .

Cuvântul „Intelect” nu poate să exprime altceva decât cele ce am arătat, dar noțiunea intelect are ca toate noțiunile, (afară de noțiunea spațiului în trei dimensiuni) antiteza sa, iar această antiteză este materia sau corpul.

„Corpul sau materia” ca noțiune este iarăși identică cu raportul de mai sus. Deci cuvântul corp nu are altă semnificație decât cuvântul intelect, numai că atunci când sunt intelect nu sunt corp, adică atunci când intelectul este reprezentare, corpul este senzație, iar când intelectul este senzație, corpul este reprezentare, în temeiul cărui raport „Eu știu totdeauna cine sunt și ce vorbesc etc.”

Odată ce e stabilită în mod neîndoelnic identitatea elementelor, e lesne a defini orice cuvânt. Dificultățile definiției se ivesc, când vorbirea încetează a fi mijloc de comunicare între indivizi sau când omul e pus în fața „naturii”.

Și precum cuvântul „om” ca noțiune e identic cu raportul stabil între elemente, în temeiul căruia putem cunoaște cine suntem și ce gândim, același lucru e și cu natura; numai că aci suntem nevoiți, dacă vroim să reproducem prin cuvinte cele ce ni se istorisesc, să lucrăm cu a n a l o g i i . Înregistrând senzațiile noastre sau ale altui om (date nouă ca reprezentare) și formulându-le în cuvinte, le putem aplica la orice alt corp, care, pentru noi reprezentare, pentru sine trebuie să fie

senzație (deoarece [35] este produs real ca și noi care ne separăm de el); iar acea senzație este expresia unei reprezentări, identică cu senzația noastră care a fost reprezentare. Iar judecățile cari exprimă noțiunile câștigate în acest mod sunt multe și variate: Omul are rațiune, are voință, simțuri etc; animalul posedă inteligență, instinct, simțuri etc.; – până ce ajungem la materia înzestrată numai cu forță.

A identifica voința cu instinctul, cu puterea creatoare sau, în general, a decreta că Universul este Materie-forță, este o generalizare admisibilă – în anumite condițiuni, din cari întâia este realizarea omogenității indivizilor, așa că deosebiri între noțiunile voință, instinct, forță etc. să dispară.

Noțiunea voinței cuprinde doar o serie de succesiuni între reprezentări și senzații, o serie de judecăți cari sunt expresia unei noțiuni cu totul deosebite de noțiunea forței.

Sistemul de subsumare a noțiunilor sub o noțiune generală este pentru noi fără valoare și fără importanță. Numai o definiție și aplicare făcută pentru un anumit scop a putut da ca rezultat sisteme filosofice „transcendentale și transcendente”.

Stabilind aici condițiunile și schițând limitele judecăților noastre, am câștigat o bază pentru încercarea dezlegării celor mai importante probleme filosofice, în primul rând a problemelor metafizice și etice. [36]

Notă asupra ediției

Lucrarea lui Traian Brăileanu, intitulată *Despre condițiunile conștiinței și cunoștinței. Tratat de filosofie* a apărut pentru prima oară la Cernăuți, 1912, Librăria H. Pardini. Textul de mai sus reproduce prima parte a lucrării, urmând ca, în numerele viitoare, „Revista de filosofie” să ofere cititorilor și Părțile a doua (*Observațiuni critice la filosofia tradițională*), a treia (*Fixarea limitelor cunoștinței*) și a patra (*Concluziuni etice*).

Față de prima ediție, textul redat mai sus prezintă diferențe, datorate faptului că s-au luat în considerare, în cursul transcrierii, numeroasele îndreptări operate de autor, în vederea reeditării, pe un exemplar din cartea sa, exemplar care a fost păstrat de familia filosofului și sociologului bucovinean. Exemplarul a fost pus la dispoziția noastră în vederea reeditării de către fiul autorului, Tudor Brăileanu. Aceste modificări nu sunt, de cele mai multe ori, decât actualizări ortografice sau înlocuiri ai unor termeni ieșiți din uz cu sinonime în circulație. Câteodată este vorba și despre reformulări sau reveniri asupra topicii unor fraze, cu scopul de a face exprimarea mai clară. Deoarece nu afectează sensul frazelor, nu am semnalat locul în care apar, pentru a nu îngreuna lectura. Îngrijitorii ediției și-au permis să actualizeze punctuația.

Paginația ediției originale a fost introdusă în text, în paranteze drepte.

Textul acestei a doua ediții din *Despre condițiunile conștiinței și cunoștinței* a fost cules de Jeni Marinache, reconstrucția digitală a figurilor se datorează lui Victor Emanuel Gica. Dragoș Popescu, Mona Mamulea și Adrian Mircea Dobre au revăzut textul înainte de a fi dat la tipar.

*Dragoș Popescu
Mona Mamulea*